

KRIGEN I UKRAINE OG STIGENDE FØDEVAREPRISER - KONSEKVENSER FOR FØDEVARESIKKERHEDEN

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Krigen i Ukraine og de stigende fødevarepriser påvirker på flere måder den globale forsyningssikkerhed. De umiddelbare konsekvenser er størst for de lande, som er meget afhængige af den nu blokerede import fra Ukraine. Ukraines mindre eksport medfører generelt stigende verdensmarkedspriser, som resulterer i stigende sult og underernæring. Det vurderes, at 47 millioner mennesker er kommet i akut fødevareusikkerhed eller er i høj risiko netop på grund af krigen i Ukraine. Fødevaresikkerheden påvirkes negativt, men konsekvenserne er meget forskellige fra land til land og fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe.

Indledning

Krigen i Ukraine og de stigende fødevarepriser påvirker på flere måder den globale forsyningssikkerhed. Krigen har medført stigende sult og underernæring, og det er i en periode, hvor der i forvejen var en negativ udvikling. Krigen har især haft en konsekvens, fordi Ukraine som en meget stor producent og eksportør af korn ikke har haft den nødvendige adgang til verdensmarkedet.

De umiddelbare og direkte konsekvenser er størst for de lande, som er meget afhængige af den nu blokerede import fra Ukraine. For disse lande vil de afbrudte forsyningskæder få øjeblikkelige konsekvenser.

Der er imidlertid også indirekte og afledte konsekvenser, som rammer alle lande: Ukraines mindre eksport reducerer udbuddet på verdensmarkedet, og det medfører generelt stigende verdensmarkedspriser, som påvirker priserne på både nationale og internationale markeder.

Fødevaresikkerheden påvirkes dermed negativt, men konsekvenserne er meget forskellige afhængigt af indkomstniveauet og dermed fødevarernes relative andel af det samlede forbrug.

Lande som især er afhængige af kornimport fra Ukraine

Når et stort korneksportland mister eksportadgang – uanset årsagerne – vil konsekvensen typisk være, at udbuddet på verdensmarkedet falder, og at verdensmarkedsprisen stiger. Det betyder, at import- og eksportpriserne stiger, og at markedspriserne på de internationale kornbørser stiger. Godt 15 pct. af verdens kornproduktion bliver handlet internationalt, og med et relativt velfungerende verdensmarked bliver prisændringer ét sted i verden hurtigt spredt til hele verden. I dette tilfælde betyder det, at Ukraines mindre eksport resulterer i prisstigninger verden over.

Lande, som hidtil har importeret korn fra Ukraine, bliver dog på kort sigt påvirket mest: For det første mister disse lande umiddelbart deres leverandør og eventu-

Boks: Fødevarekrise, fødevarepriskrise og fødevaresikkerhed

Der er ingen skarp eller entydig definition på fødevarekrise. Mens en finanskrisens start næsten kan fastlægges på en dato, opstår en fødevarekrise mere gradvist. En fødevarekrise kan siges at opstå, når omfanget af sult og underernæring stiger stærkt på lokalt, nationalt eller globalt niveau, og her er der ingen entydig målestok.

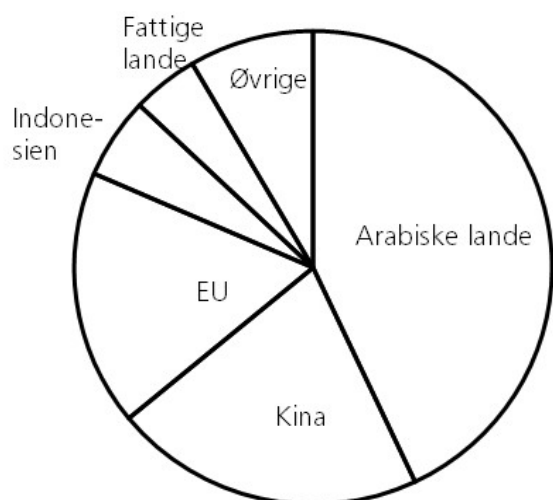
I denne artikel omfatter fødevarekrisen de prisstigninger på landbrugs- og fødevarer, som efterfølgende skaber sult, underernæring og dermed manglende fødevaresikkerhed. De kraftigt stigende priser er dermed identisk med – eller en proxy for – en fødevarekrise.

Nogle taler også om en fødevarepriskrise (World Bank, 2022). Her fokuseres der på den turbulens (volatilitet), som priserne på landbrugs- og fødevarer har udvist i de senere år.

Fødevaresikkerhed vil i denne sammenhæng sige, at alle mennesker til enhver tid har fysisk, social og økonomisk adgang til tilstrækkelig, sikker og nærende mad, der opfylder deres ønsker til mad og kostbehov for et aktivt og sundt liv (WFP, 2021).

elle leveringskontrakter. For det andet har Ukraine mange nære eksportmarkeder, hvorved transportomkostningerne er relativt små. De arabiske lande – lande i Nordafrika og Mellemøsten – aftager således en meget stor andel af Ukraines eksport af korn, jf. figur 1.

Figur 1. Fordeling af Ukraines eksportmarkeder for korn (2021)

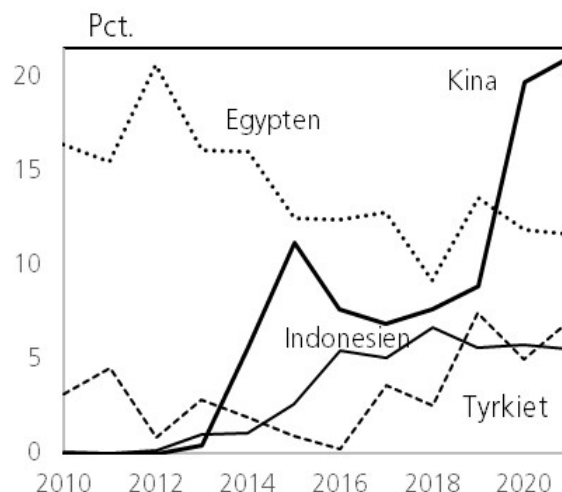
Kilde: Egen fremstilling på grundlag af UN (2014, 2022)

Blandt de arabiske lande er især Egypten en stor importør af korn fra Ukraine.

Blandt de fattige lande (som defineret af FN) ses især Bangladesh og Etiopien.

Kina og Indonesien er de største importører som enkeltlande. Det er først i de senere år, at Kina er blevet så vigtigt aftager af korn fra Ukraine, jf. figur 2.

Figur 2. Udvikling i væsentlige markeder for af Ukraines korneksport (2010-2021)

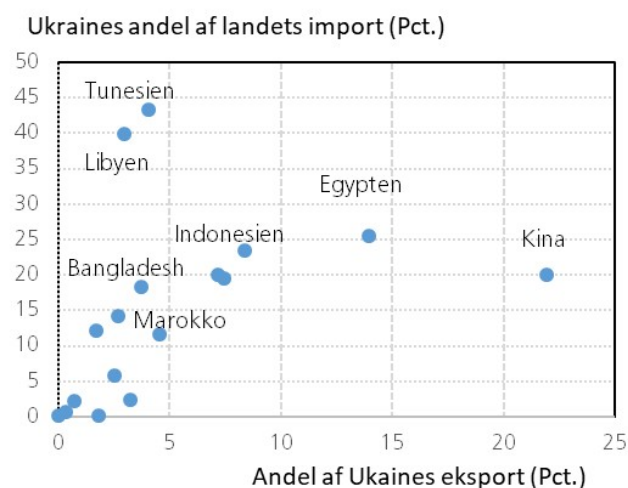
Kilde: Egen fremstilling på grundlag af UN (2022)

Lande som Tunesien og Algeriet får 40-45 pct. af deres kornimport fra Ukraine. Det er dog relativt små lande, og deres import udgør kun hver især 3-4 pct. af Ukraines samlede eksport. Egypten, som er verdens 4.-største importør af korn, er også relativt afhængig af import fra Ukraine: Egypten aftager 14 pct. af Ukraines eksport, og det svarer til 25 pct. af Egyptens samlede import. Kina aftager 22 pct. af Ukraines eksport, og det svarer til 20 pct. af Kinas samlede import.

Indonesien, som er verdens største importør af hvede, og som aftager 5 pct. af verdenshandlen (2020), bliver i sagens natur ramt hårdt af de stigende hvedepriser og den manglende eksport fra Ukraine. Indonesien aftager således ca. 8 pct. af Ukraines samlede hvedeeksport.

Figur 3 viser således de vigtigste lande kornimport fra Ukraine – og betydningen for hhv. importlandet og for Ukraine.

Figur 3. Vigtige landes import af korn fra Ukraine: Betydning for importland og for Ukraine (2020)

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af UN (2022)

De mest udsatte lande er således lande, som i forvejen er meget afhængige af kornimport, som er relativt meget afhængig af import fra Ukraine, og som aftager en betydelig del af Ukraines eksport.

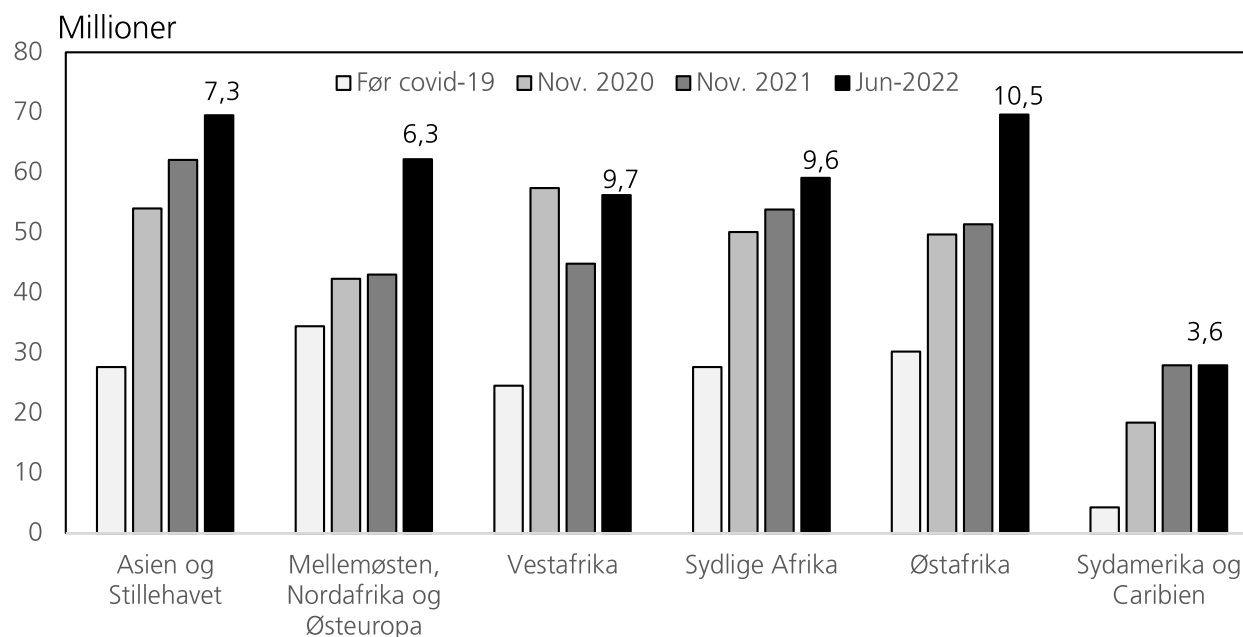
Konsekvenser for fødevarer sikkerheden

Prisstigninger af den størrelsesorden, som vi foreløbigt har set i 2020-22, har historisk set skubbet millioner af mennesker i lav- og mellemindkomstlande ud i fattigdom, McKinsey (2022a,b). Det er derfor oplagt, at den nuværende fødevarerkrise også har medført en forringet fødevarer sikkerhed samt stigende sult og underernæring. Dette skal ses i lyset af, at fødevarer sikkerheden i forvejen var steget oven på covid-19.

WFP (2022) har estimeret udviklingen i fødevarer sikkerheden samt specifikt den ekstra fødevarer sikkerhed, som er skabt af Ruslands invasion af Ukraine, jf. figur 4.

Figuren viser, at der i alle væsentlige områder har været en stigende fødevarer usikkerhed i forhold til niveauet før covid-19. Også når der ses bort fra krigen i Ukraine, har der i de foregående år været en negativ udvikling. På bare to år er antallet af mennesker, der står over for akut fødevarer usikkerhed eller er i høj risiko, steget med mere end 200 millioner fra 135 millioner i 53 lande før covid-19 til 345 millioner i 82 lande i 2022. Krigen i Ukraine har været en væsentlig forklaring på denne udvikling, og det vurderes, at 47 millioner mennesker er kommet i akut fødevarer usikkerhed eller er i høj risiko netop på grund af krigen i Ukraine (WFP, 2022)

Figur 4. Antal mennesker i akut fødevarer sikkerhed eller i høj risiko

Note: Tallene over søjlen for juni 2022 angiver den andel (millioner mennesker), som skyldes Ruslands invasion af Ukraine

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af WFP (2022)

Ud over de alvorlige konsekvenser for fødevarer sikkerheden kan landene også risikere andre potentielle konsekvenser, herunder en opbremsning i den globale handel, gældskrise, social og politisk uro, flygtningebevægelser m.m.

Hvem rammer de høje fødevarer priser mest?

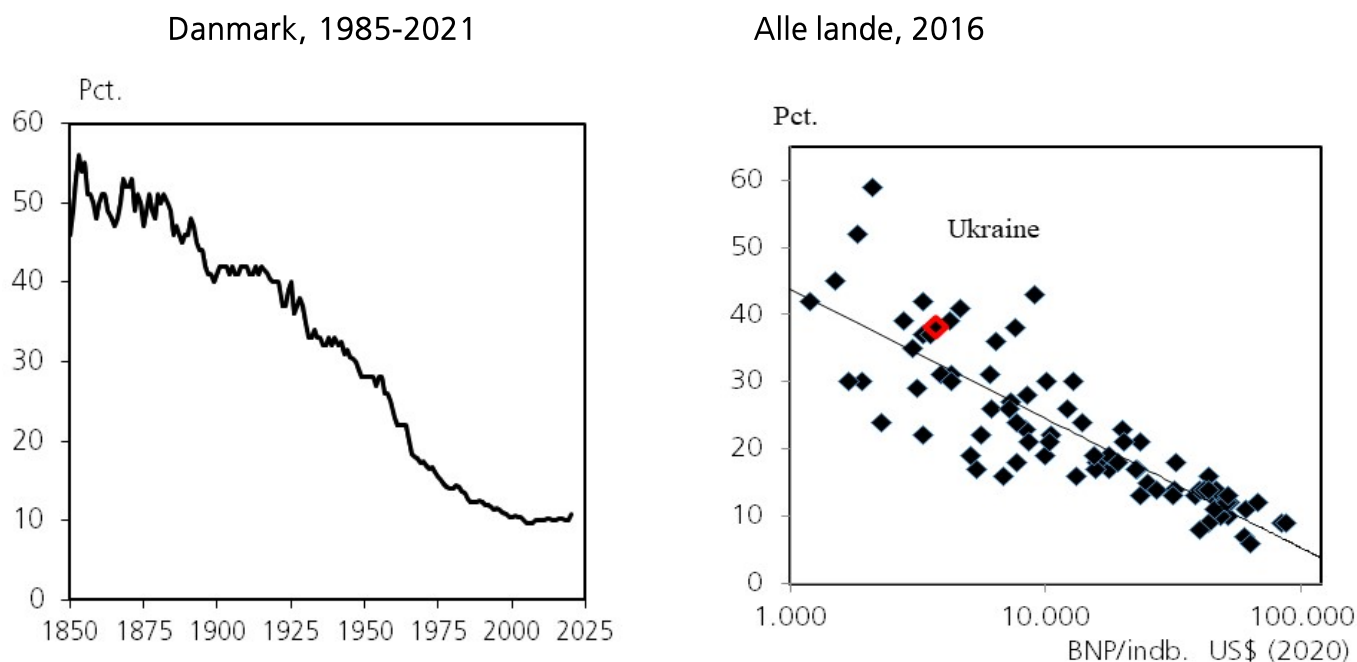
Krigen i Ukraine og de høje fødevarer priser påvirker generelt fødevarer sikkerheden negativt, men konsekvenserne er meget forskellige afhængigt af indkomstniveauet og dermed fødevarernes relative andel af det samlede forbrug.

Udviklingen i fødevarernes andel af forbruget i Danmark, og fødevarernes andel af forbruget i de enkelte lande afhængigt af landenes velfærdsniveau fremgår af figur 5.

Figuren viser, at der over en meget lang årrække har været en faldende tendens. Udviklingen siden årtusindskiftet har dog været mere afdæmpet. I 2020 steg fødevarernes andel en smule, men det var primært, fordi forbruget af andre varer og tjenesteydelser faldt på grund af covid-19-restriktionerne.

Udviklingen i Danmark følger i store træk udviklingen i andre højt udviklede lande. Der er således et globalt mønster i den økonomiske udvikling: I takt med stigende økonomisk velfærd og stigende forbrugsmuligheder stiger især efterspørgslen efter varige forbrugsgoder, serviceydelser, ferierejser, biler, bolig m.m. Derimod er forbruget af fødevarer mere konstant, idet man "jo ikke kan spise sig mæt mere end én gang". Der sker ganske vist en ændring i retning af mere forarbejdede og dyrere fødevarer, men selve den værdimæssige stigning er beskeden.

Figur 5. Fødevarernes andel af det samlede forbrug i Danmark og i alle lande

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af Eurostat (2022), Seale, J.L. and A. Regmi (2006), FAO (2017) og Danmarks Statistik (flere årgange)

Dertil kommer, at priserne på fødevarer ofte stiger mindre end den generelle inflation i samfundet. På lang sigt er der typisk et realprisfald på fødevarer, og alene derfor vil fødevarernes andel af det samlede forbrug falde.

Fødevarekriser og dermed perioder med stærkt stigende landbrugs- og fødevarepriser vil alt andet lige betyde, at fødevarerne får en stigende andel af det samlede forbrug. Fødevarekriserne i 2007-08 og i 2010-11 gav dog kun en beskeden stigning – under ½ pct. point. Der vil næppe heller være nogen stor stigning i andelen under den nuværende fødevarekrise. Det skal ses på baggrund af, dels at kun en lille del af prisstigningerne på landbrugsråvarer slår igennem på fødevarepriserne, dels at andre varer som for eksempel energi også stiger i pris.

Figuren viser også den meget klare sammenhæng mellem økonomisk velfærd (BNP pr. indbygger) og fødevarernes andel af det samlede forbrug. Lande og befolkningsgrupper, hvor fødevarer udgør en stor del af forbruget, og hvor fødevarerne ikke selv produceres, bliver hårdest ramt af de stigende priser på landbrugs- og fødevarer.

Subsistenslandbrug påvirkes næsten ikke
De hårdest ramte af de stigende fødevarepriser er således den fattigste del af befolkningen, som skal købe de fleste eller alle fødevarerne. Derimod er der en stor gruppe, som mere eller mindre er uberørt af de stigende priser, nemlig subsistenslandbrugene.

Subsistenslandbrug er selvforsynende landbrug, hvor landmændene kun producerer mad nok til at kunne brødføde deres

egne familier og eventuelt lokalområdet med fødevarer. Subsistenslandbruget adskiller sig således fra erhvervslandbrug (kommercielt landbrug, industrilandbrug, markedsbaseret landbrug), hvor hele eller størstedelen af produktionen sælges.

Det er alene familiens behov, og ikke markedspriserne, der afgør, hvad landmanden producerer på gården.

Subsistenslandbrug – i dets forskellige former og afskygninger – er meget vigtigt i det globale landbrug: Subsistenslandbrug er mest udbredt i Afrika syd for Sahara, i Sydøstasien og i dele af Syd- og Centralamerika. I Østafrika står subsistenslandbrug for mellem 70-90 pct. af produktionen.

På næsten 75 pct. af de meget små landbrug i EU i 2013 blev over halvdelen af produktionen forbrugt på gården. 43 pct. af de meget små landbrug blev betragtet som subsistenslandbrug. En meget stor andel af de meget små landbrug i Letland, Rumænien og Slovenien blev betragtet som subsistenshusholdninger (Eurostat, 2016).

Derfor betegnes subsistenslandbrug undertiden som en måde, hvorpå lande eller befolkningsgrupper kan være mere uafhængige af prisfluktuationerne på markederne for landbrugs- og fødevarer (de Janvry & Sadoulet (2011)).

Konklusion

Krigen i Ukraine og fødevarerprisstigningerne påvirker på flere måder den globale forsyningssikkerhed. Krigen har især haft en konsekvens, fordi Ukraine som en meget stor producent og eksportør af korn ikke har haft den nødvendige adgang til verdensmarkedet.

De umiddelbare og direkte konsekvenser er størst for de lande, som er meget afhængige af den nu blokerede import fra

Ukraine. Det drejer sig generelt om en række arabiske lande, herunder Egypten som er blandt verdens største importører af hvede. Lande som Indonesien, Kina og Tyrkiet er også meget afhængige af hvedeimport fra Ukraine.

Ukraines mindre eksport medfører generelt stigende verdensmarkedspriser, som resulterer i stigende sult og underernæring. Det vurderes, at 47 millioner mennesker er kommet i akut fødevarerussikkerhed eller er i høj risiko netop på grund af krigen i Ukraine.

Fødevarerikkerheden påvirkes negativt, men konsekvenserne er meget forskellige afhængig af fødevarernes relative andel af det samlede forbrug, og om der er tale om subsistenslandbrug, hvor man især producerer fødevarer til den nærmeste familie uden salg over et marked.

Kilder:

de Janvry, Alain & Sadoulet, Elisabeth (2011) Subsistence farming as a safety net for food-price shocks, *Development in Practice*, 21:4-5, 472-480, DOI: 10.1080/09614524.2011.561292

Eurostat (2016): Agriculture, forestry and fishery statistics. 2016 edition <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7777899/KS-FK-16-001-EN-N.pdf/cae3c56f-53e2-404a-9e9e-fb5f57ab49e3>

Eurostat (2022): Final consumption expenditure of households by consumption purpose (COICOP 3 digit)

FAO (2017): Food consumption expenditure https://agfstorage.blob.core.windows.net/misc/AGF_nl/2020/08/13/ShareOfFood_en.xls

McKinsey (2022a): The rising risk of a global food crisis <https://www.mckinsey.com/industries/agriculture/our-insights/the-rising-risk-of-a-glo->

[bal-food-crisis?cid=other-eml-ttn-mip-mck&hdpid=0bef8805-796a-4000-8067-8e40618e581d&hdy=16836811d4f095074b281f80bdf48c](https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/war-in-ukraine-twelve-disruptions-changing-the-world)

McKinsey (2022b): War in Ukraine: Twelve disruptions changing the world
<https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/war-in-ukraine-twelve-disruptions-changing-the-world>

Seale, James L. and Regmi, Anita (2006): Modeling International Consumption Patterns. Review of Income and Wealth, Vol. 52, No. 4, pp. 603-624, December 2006,

UN (2014): Country classification
https://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2014wesp_country_classification.pdf

UN (2022): UNCOMTRADE
<https://comtrade.un.org/data/>

WFP (2021): The 5 steps from food security to famine
<https://www.wfp.org/stories/5-steps-food-security-famine>

WFP (2022): Global Food Crisis 2022.
<https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000140702/download/?ga=2.216965534.900855348.1656697671-1565551822.1656116723>

World Bank (2022): Four paths to respond to the food price crisis
<https://blogs.worldbank.org/voices/four-paths-respond-food-price-crisis>

